

KERTINĖ
PARAŠTĖSusidūrus su
artimu menu

Pradėsiu nuo Amerikos filmų instituto festivalio, įvykusio šią vasarą Santa Monica (CA). Nuėjau pasižiūrėti kelis lenkų režisieriaus Krzysztof Kieslowski „Dekalogo“ filmus. Nedyantis išpūdis. Taip pat rusų statytą (1970) Borodino operą „Kunigaikštis Igoris“, su vaizdingu patosu, puikiu dainavimu, šokiais.

Pamačiau ir šių metų laidos rusų filmą „Namas ant smėlio“, vaizduojantį prieškarinį Stalino laikotarpį provincijos mieste. Pinasi iliuzijomis mintančių ir nuopoliui pasmerktų charakterių likimai. Čechoviškas liūdesys nestokoja komizmo ir tragikos. Džiugu, kad šio filmo režisierė yra Nijolė Adomėnaitė, o muzikas — Algirdas Pauliukevičius. Muzika gan vykusiai parasykina veikėjų yrantį gyvenimą. Vietinė kritikė Terry Gilliam pažymi: „Adomėnaitės moteriškas žvilgsnis yra tvirtesnis ir reiklesnis negu jaukiuose Hollywood'o vyru dominuojamuose filmuose“.

Nuo birželio 17 dienos per visą liepą Santa Monica kolegijos galerijoje vyko mūsų žymaus fotomenininko Rimanto Dichavičiaus paroda. 1987 metais čia pat Rimantas žiūrovus kerėjo savo „Žiedai tarp žiedų“ ciklu — gamtos grožybių fone tobulo jaunos moters kūno nuotraukomis.

Nuvažiavęs į atidarymą ir vos įžengęs į priemonę, prisiminiau, kad ant viryklės žiedo palikau puodą su verdančia bulve. Moviau atgal; reikėjo gi gelbėti butą nuo sivilusių tvaiko.

Kitą kartą nuvažiavau vidudienį, kai neužsiimu virimu. Galerijoje prie staliuko sėdėjo japonas studentas. Jis ruošė pamokas ir, matyt, saugojo paveikslus. Čia pat gulėjo albumas *Žiedai tarp žiedų*, knyga pavardei bei pastaboms įrašyti ir kūrinių sąrašas.

Parašų knygoje, tarp daugelio entuziastingų atsiliepimų, pastebėjau ir šitokią mintį: „Women are the essence of life“. Nolens volens, jos tokios yra. Rimantą iš tiesų žavi moters kūno grožis pačiame žyde. Šiuo atžvilgiu jis yra platonikas — idealo teigėjas. Rodydamas savo nuotraukose pavasariškai grakščias nuogales, jis daro tai, ką darė

Botticelli tapyboje ar Canova skulptūroje. Kažkur skaičiau, kad Michailas Gorbačiovas savo darbo kambaryje laiko Rimanto Dichavičiaus albumą *Cvety sredi cvetov*. Politikai irgi reikia įkvėpimo.

Šioji Rimanto paroda, šalia keliolikos sepijos tono vaizdų, iš pagrindų skirta fototapybiniais kūriniams. Kaip jie padaromi? Tai jo technikos paslaptis. Atidžiai žiūrėdamas, lyg ir matau, jog tai kameros ir teptuko montažas. Čia moters kūno ar dalies nuotrauka įjungta į kruopščiai, detališkai nutapytą foną arba suderinta su paveikslu temos objektais, nutapytais.

Amžino moteriškumo (Das ewig Weibliche) grožis čia susijamas su visata, gamta, magija, istorija, suirrealistiškai pasinaudojant vaizduotės žaismu. „Kosme I“: virš mažo kiaušinio sėdi susirietusi mergina, koja užkėlus ant gaublio. „Kosme II“: erdvėje ant uolos guli moteris, virš jos uolos smaigalys. Itin įdomi kompozicija „Eternal Quest“ (Amžinas siekis): iš rankovės, papuoštos auksiniais ornamentais, smingantys pirštai beveik liečia krūtį.

Šarvai, šalmas, durklas, rūbai, uolos, debesys, raizgios šakos, suslėgtos skardinės, aplamai visokios senienos čia stilingai dalyvauja nuogo kūno saktėje. Galima ir kitaip pafilosofuoti, šnekėti apie kontrastus, apie slypinčią erotiką. Galima nurodyti, kad kolorito — aukso, žalvario, topazo, gintaro, deimanto — spindesys sustiprina archaiskumą bruozą ir tuo pačiu išryškina moters kūno formos idealo pastovumą.

Liepos 16, šeštadienį, atsidūriau Los Angeles Art Association grupinėje parodoje. Tarp kitko, norėjau pamatyti dviejų lietuvių kūrinių. Ši dailininkų sąjunga pastoviai rengia savo narių grupines parodas. Dažniausiai tam tikra tema. Ši kartą šūkiu: Anything goes (viskas tinka). Taigi — duok bet kokio žanro kūrinių, jei tik originalus ir meniškasis. O tai nusprendžia pakviestas nešališkas kritikas.

Čia suradau Ilonos Peterienės drobė — jos mylima balsvai juosvą pajūrio erdvė — poetiškai

RIČARDAS SOKAS

*Dainų dainelės, aidų aidais
Skambiai, plačiai, tvirtai, galingai
Per kalnų kalnus, miškais, laukais
Lengvai, rimtai ir sutartingai,
Į vieną giją susipynę,
Aplėkit Lietuvą — tėvynę
Skambiai, plačiai, galingai.*

(Iš Maironio eilėraščio „Dainų šventei“)

Ižanginis žodis

Mieli skaitytojai! Man teko didelę garbę ir nelengva dalia supažindinti Jus su tik ką nuskaitytą Pasaulio lietuvių dainų švente Lietuvoje. Dar prieš išskrendant iš Čikagos į Lietuvą supratau, koks atsakingas darbas laukia manęs, kai grįžus reikės sėsti prie popieriaus lapo ir pabandyti perteikti nors vieną dalį to, kas turi įvykti.

Ir ŠVENTĖ įvyko! Tai buvo nuostabus, nepakartojamas, neaprašomas ir nepapasakojamas Tautos įvykis. Tai galėjo jausti tik tie, kurie dalyvavo joje.

Man labai patiko viena reikšminga mintis, išsakyta dirigentės Dalių Skrinkaitės-Viskontienės iš Toronto, pasibaigus Dainų šventei, konferencijoje „Viena tauta — viena kultūra“. Ši mintis tarsi apibūdina visos šventės esmę: „...šios šventės tikslas yra ne nuotraukos ir ne filmuota medžiaga, ne aprašymai ar kritikos straipsniai, bet svarbiausia yra DVASIOS įkvėpimas tolesniam lietuviškam darbui ir būtina sąlyga pačiam lietuviškumui — išlikti“.

Šis rašinys taip pat nepretenduoja į išsamų ir detalių visų įvykių aprašymą. Tuo labiau, jog tų įvykių buvo tiek daug ir taip nepakartojamai žavių ir skirtingų, (o kartu ir labai susijusių vienas su kitu), jog būtų beviltiškas bandymas keliuose laikraščio skiltyse sutalpinti tas visas jaudinančias akimirkas, patirtas keturių dienų ŠVENTĖJE.

Šėmą vėsumą, šįsyk centrinės uolas, sušildytas ryškiai raudonomis, geltonomis spalvomis.

Kaip visad, temos savitumu ir atidžiu tapumu išsiskyrė Ilonos Brazdžionienės-Kerr paveikslas „What A Way to Go“: vandenyje, virš žolynų, tarp kelių žuvelių ir jūros žvaigždžių, plaukioja stambi žuvis su išsiskėtusia varle skrandyje. Taigi juokui žuvis prarijo varlę. Gal gamtininkai ir nesutiks su šitokia galimybe, bet paveikslas tėra tik spalvų ir pavidalų dermės formulė, šiuo atveju — vykusis.

Pranas Visvydas

Taigi Jūsų dėmesiui keletas išpūdių ir apmąstymų iš šios taip visų lauktos jubiliejinės Pasaulio lietuvių dainų šventės.

Iš Dainų šventės istorijos

1923 metų pabaigoje pasklido džiugi žinia — numatoma surengti Lietuvoje Dainų šventę. Šią idėją jau seniai puoselėjo vyresnieji kompozitoriai, nes kaimynai estai savo pirmą šventę buvo surengę 1869 metais, o latviai — 1873. Mažąjame Lietuvoje taip pat vykdavo didesni jungtinių chorų pasirodymai, ypač ant Rambynų kalno, bet jie nepasiekdavo tikrų Dainų šventės masto. Didelę iniciatyvą rengiant šventės repertuarą bei nuostatus parodė J. Bendorius, J. Žilevičius, A. Kačanauskas. Aktyviai prisidėjo J. Naujalis, J. Štarka ir ypač energijos kupinas, veiklus Stasys Šimkus. 1923 metų gruodį buvo sudaryta komisija, ir darbas prasidėjo. Sukruto visa Lietuva — 97 chorai užsirašė šventės dalyviais. Pirmoji Dainų šventė įvyko 1924 m. rugpjūčio 23, 25 d. Dalyvavo apie 3,000 dalyvių.

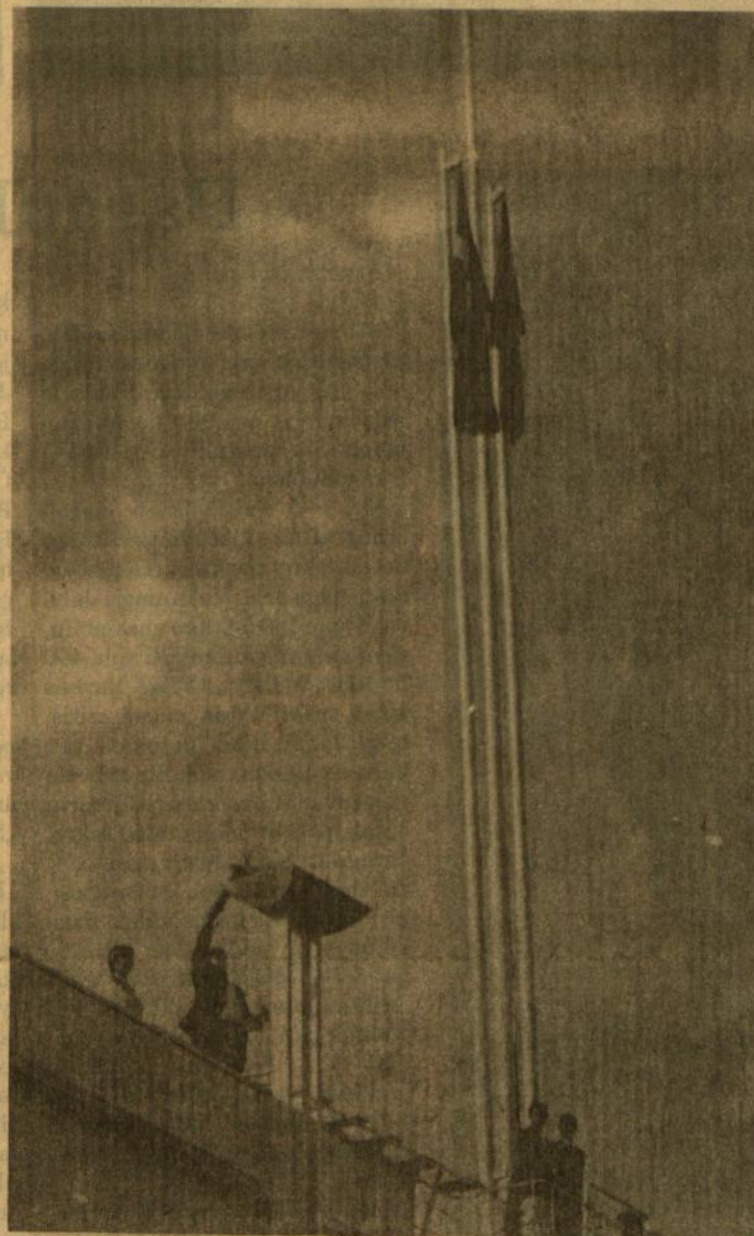
Noriu skaitytojams pateikti kai kuriuos praėjusių Dainų šventių statistinius duomenis — žr. greitimai spausdinamą lentelę.

Po trijų atkurtos Lietuvos valstybėje, Kaune, surengtų pirmųjų Dainų švenčių — sovietinės okupacijos metais Vilniuje suorganizuotos devynios Dainų šventės keldavo prieštarų minčių, skirtingai jas vertino istorikai, politikai, menininkai, valdininkai ir paprasti žmonės. O vis dėlto... jos vyko!

XIII Dainų šventė įvyko 1990 m. liepos 6, 7, 8 d. ir dalyvavo 32,833 dalyviai. Į šią šventę įveikė sienų užtvaras, blokadinis draudimas, į senąjį Vilnių atvyko dainininkai ir šokėjai iš Australijos, JAV, Lenkijos, Latvijos, Estijos. Ši šventė istorikai įteisino visų Lietuvos dainų švenčių nenutrūkstamą ryšį, nuo pat 1924 metų, mūsų kultūros tradicijų tęstinumą, tautos kūrybinės galios.

1960 metais Vingio parke, pagal estų pavyzdį, buvo pastatyta Dainų šventėms skirta estrada. Patogus chorų, orkestrų išdėstymas, estrados skliauto akustinės savybės suteikė Dainų švenčių dalyvių, vadovų ir organizatorių ilgamečiam darbui nauja kokybė.

Nuo 1950 metų neatskiriama Dainų švenčių dalimi tapo šokių diena (toks pavadinimas vartojamas nuo 1965 metų). 1965 metų šokių dienos programose atskirą dalį turėjo dainų ir šokių ansambliai, kurie 1970 metais, įgavę savarankiškumą, surengė pirmąjį ansamblių vakarą Kalnų parke.

Darius Polikaitis iš Čikagos, vienas iš Pasaulio lietuvių dainų šventės dirigentų, uždega šventės ugnį.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

I — 1924 m. rugpjūčio 23,25 d. — apie 3,000 dalyvių
II — 1928 m. liepos 1, 2 d. — apie 6,000
III — 1930 m. birželio 20 d. — apie 6,000
IV — 1946 m. liepos 21 d. — 11,778
V — 1950 m. liepos 22, 23 d. — 26,500
VI — 1955 m. liepos 21, 22 d. — 31,538
VII — 1960 m. liepos 23, 24 d. — 33,936
VIII — 1965 m. liepos 17, 18 d. — 31,832
IX — 1970 m. liepos 17, 18, 19 d. — 29,092
X — 1975 m. liepos 18, 19, 20 d. — 34,973
XI — 1980 m. liepos 11, 12, 13 d. — 36,001
XII — 1985 m. liepos 19, 20, 21 d. — 38,856

Suprantama, negalima nepaminėti užsienio lietuvių Dainų švenčių. Jos įvyko: 1956 m. rugpjūčio 1 d., 1961 m. liepos 2 d., 1966 m. liepos 3 d., 1971 m. liepos

4 d. — jos visos vyko Čikagoje. 1978 m. liepos 2 d. Dainų šventė įvyko Kanadoje, Toronte. Šeštoji rugpjūčio 1 d., 1961 m. liepos 2 d., 1966 m. liepos 3 d., 1971 m. liepos

JAV ir Kanados lietuvių Dainų šventė įvyko 1983 m. liepos 3 d.,

septintoji — 1991 m. gegužės 26 dieną Čikagoje.

XIV — Pasaulio lietuvių dainų šventė 1994 m. liepos 6-10 d.

Jeigu būti chronologiškai tiksliai, tai prieššventiniai renginiai prasidėjo nuo liepos 2 dienos. Jie vyko Trakuose, Kaune, Vilniuje. Ten pasirodė Australijos lietuvių chorai ir tautinių šokių ansambliai, Čikagos ir Punsco tautinių šokių grupės „Grandis“ ir „Jotva“.

Liepos 5 d. 7 v.v. Rasų kapinėse buvo padėtos gėlės ant Jono Basanavičiaus ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kapų, o už valandos, t.y. 8 valandą vakaro, prasidėjo žuvusių už Lietuvą pagerbimo apeigos.

Liepos 6 diena oficialiai buvo laikoma Dainų šventės pradžia. 12:30 val. Vilniaus Katedroje įvyko iškilmingos šv. Mišios ir Pasaulio lietuvių dainų šventės vėliavos šventinimas.

Taigi po rimtų ir oficialių renginių prasidėjo tikroji šventė. Nuo 3 val. po pietų renginiai jau konkuravo tarpusavyje. Vienas gausus šventės dalyvių ir praeinančių būrys patraukė į Šiuolaikinio meno centrą pasižiūrėti naujų parodų, kitas susirinko į Akademinių dramos teatrą. Čia pirmą kartą Dainų švenčių istorijoje buvo surengtas tikrų kaimo muzikantų ir dainininkų koncertas. Beveik trys dešimtys senelių priminė savuosius — dar gyvus ar jau prarastus. Visi koncerte regėti dainininkai yra surasti etnografinių ekspedicijų metu. Idomu tai, kad šie žmonės ne tik puikiai dainuoja, groja, bet ir gydo vaistžolėmis, kuria pasakas, pranašauja. Tikrai buvo galima pasigėrėti tais nuostabiais žmonėmis.

Kadangi liepos 6-oji yra Valstybės diena, tai buvo labai simboliška, jog 4 val. po pietų Vilniuje įvyko Justino Marcinkevičiaus dramos-poemos „Mindaugas“ premjera Lietuvos valdovų rūmuose, Žemutinėje pilyje. Šis spektaklis tikrai neeilinis, nes matyti veiklą autentiškoje aplinkoje ant atkasto pirmojo Vilniaus grindinio, stebėti viename spektaklyje kartu „gyvenant“ visas Lietuvos teatro „žvaigždes“, girdėti puikią Broniaus Kutavičiaus muziką ir gėrėtis

(Nukelta į 2 psl.)

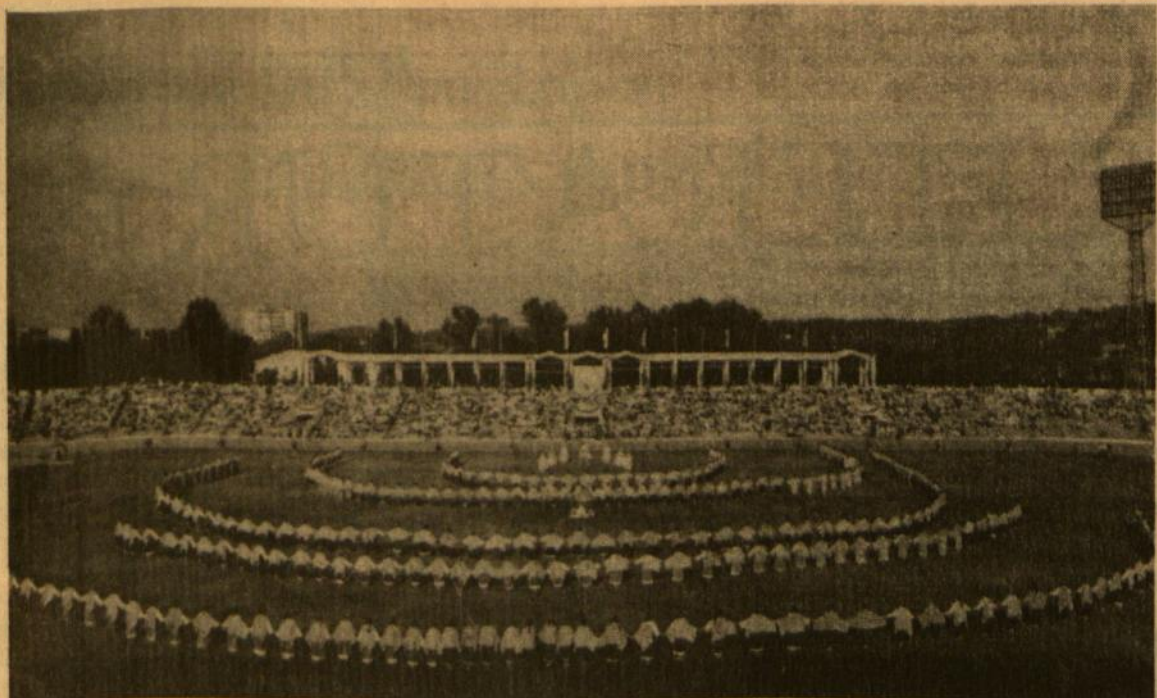

Prasidėjo Dainų diena sekmadienį, liepos 10 dieną.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

Šiame numeryje:

Savas menas už mūsų kiemo • Pasaulio lietuvių dainų šventė Lietuvoje • Žydų aukoms atminti spektaklis Gudijoje — pokalbis su režisierium ir aktorium Kostu Smoriginu • Danutės Žilaitytės eilėraščiai • Rimo Čiurlionio tapyba • Šios vasaros studijiniai renginiai Amerikoje • Nuomonės ir pastabos

Ir ŠVENTĖ įvyko!

Tarp šventės dalyvių ir žiūrovų: pirmoje eilėje viduryje sėdi (trečias iš kairės) poetas Bernardas Brazdžionis, šalia jo Aldona Brazdžionienė, toliau — Kazimiera ir poetas Kazys Bradūnas. Martyno Vidzbelio nuotrauka

Pasaulio lietuvių dainų šventė

(Atkelta iš 1 psl.)

Justino Marcinkevičiaus žodžiu, kuris kalba apie amžinas tiesas, apie žmogų ir valdžią, meilę ir išdavystę — ispūdis nepakartojamas. Šio spektaklio režisierė — Irena Bučienė.

Na, o 5 val. vakaro mažoji etnografinė Lietuva susitelkė Sereikiškių parke ir Gedimino kalno papėdėje. Vakaronėje dalyvavo apie 130 folkloro ansamblių, savo amatais puikavosi apie 400 liaudies meistrų. Visas parkas buvo suskirstytas pagal sritis, taigi labai buvo paprasta per kelias valandas apkeliauti visą „Lietuvą“ ir pasiklausyti įvairių dainų, pašokti įdomiausių šokių, paragauti skaniausio maisto. O kol vieni gerė, valgė, linksmynosi, kiti Gedimino kalne galėjo pasiklausyti ir padainuoti karo ir istorinių dainų, kurios gyrė „slauną miestelį — Vilnių“. Tik praėjus kelioms valandoms, nuo 7:30 v.v. Katedros aikštėje prasidėjo vakaronė. Taigi iki vėlyvos nakties vel skambėjo muzika, sukosi poros, aidėjo dainos.

Liepos 7 dieną, po pietų, Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje, prie Laisvės paminklo ir Nežinomojo kareivio kapo įvyko iškilmingas Pasaulio lietuvių dainų šventės atidarymas. Po oficialios dalies prasidėjo eitynės į Dainų slėnį, kur 6 v.v. prasidėjo pirmoji Pasaulio lietuvių dainų šventės Dainų diena. Šventėje dalyvavo per penkis tūkstančius choristų iš Lietuvos ir šimtai lietuviškai dainuojančiųjų iš kitų pasaulio šalių. Tarp kitų chorinės muzikos kūrinių buvo atliktos ir trys dainos iš pirmosios lietuvių dainų šventės repertuaro: Česlovo Sasnausko „Kur bėga Šešupė“, Stasio Šimkaus „Oželis“ ir Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“.

Tuo tarpu Vilniuje 6 v.v. prasidėjo pučiamųjų orkestrų paradas ir koncertai Simono Daukanto aikštėje ir Menininkų rūmų kieme, kur grojo jungtinis orkestras.

Dar viena šios Dainų šventės naujovė buvo ta, jog prieš ansamblių vakarą Kalnų parke buvo galima pasiklausyti puikios simfoninio ir chorinės muzikos koncerto, kuris įvyko liepos 8 dieną 7 v.v. Vilniuje, Operos ir baletų teatro. Vien tik paminėjus keletą kolektyvų, kurie dalyvavo šiame koncerte, galima greitai susidaryti įspūdį, jog labai retai arba iš viso neįmanoma pamatyti visus kartu vienoje scenoje atliekant muzikinę programą. Norėčiau tik keletą iš jų paminėti: nacionalinis simfoninis orkestras, Lietuvos kamerinis orkestras, Lietuvos muzikos akademijos kamerinis orkestras, Kauno valstybinis choras, Šiaulių valstybinis-kamerinis choras „Polifonija“, choras „Vilnius“, Lietuvos muzikos akademijos mišrus choras, kamerinis choras „Cantemus“, kamerinis choras „Jauna muzika“. Programoje skambėjo lietuvių kompozitorių

kūriniai, kurių jau nebeskyrė nei sienos, nei vandenynai, nei jokia politika. „Grįžo“ į Lietuvą J. Gaidelis, V. Jakubėnas, V. Bacevičius, o taip pat šiame koncerte buvo atlikti M. K. Čiurlionio, J. Naujalio, J. Pakalnio, J. Nabažo, E. Balsio, V. Bertulio kūriniai. Tai iš tiesų buvo tikra muzikos šventė ir galima pasakyti daug gražių žodžių tiems žmonėms, kurie surengė šį nepaprastai turtingą ir reikalingą koncertą.

Tuo po šio koncerto visi nuskubėjo į Kalnų parką, kur 10 valandą vakaro turėjo prasidėti ansamblių vakaras, pavadintas „Saulės ratas“.

Vakaras prasidėjo kompozicija „Pavasario šventė“. Sunkiai ir slogiai, tarsi pikta besitraukianti žiema, dundėjo pagoniška muzika. Kalnų parke aidėjo murmės, tvyrojo keista nuotaika. Prieš koncertą vakaro meno vadovas ir režisierius V. Aleksandravičius pasakojo: „Norėjau sukurti visai kitoki, nei įprasta, Ansamblių vakaro, scenarijų. Reikėjo atsikratyti tipiško, tradicinių, „suukuotų“ ansamblių šampų. Šį kartą teko smelktis gilyn — į paties lietuvių kultūros ištakas ir dvasią, todėl daug pagoniško motyvų, kurie gal bus ir ne visiems priimtini. Nemažai kūrinių kompozitoriai sukūrė ir perdirbo specialiai šiam koncertui“.

Antroji vakaro dalis „Nuo aušros lig sutemos“ buvo daug linksmesnė. Nustojo stebėtis ir tie žiūrovai, kurie iš pradžių gan skeptiškai vertino tokį neįprastą Ansamblių vakaro vyksmą. Per trečiąją, paskutiniją dalį — „Gegužinė“ jau gaudė ir linksminosi visi — ir dalyviai, ir žiūrovai. Tautiečiai šoko ir dainavo iki pirmos valandos nakties.

Kita, liepos 9-ąją dieną, 6 v.v., tūkstančiai šokėjų — nuo vaikų iki garbaus amžiaus šokio veteranų, susirinko į „Žalgirio“ stadioną. Vakaro šūkis buvo: „Mes buvome, mes esame, mes būsim“. Programa buvo labai įvairi, nuo lietuvių liaudies šokių ir ratelių iki masinių kompozicijų, kurios subūrė visus šokėjus tarsi į vieną junginį. Šokių dienos pagrindinis žavesys tikriausiai buvo, yra ir bus tas, jog galima gerėtis tūkstančių šokėjų audžiamais marga spalviais raštais, kuriuos galima pamatyti tik vieną kartą per ketverius metus. Visa programa buvo suskirstyta į tam tikras dalis, kurios turėjo savo pavadinimą, atitinkantį tai daliai būdingas šokių nuotaikas. Jeigu šventė prasidėjo prologu „Saulės giesmė“, ir čia buvo atliekamos masinės kompozicijos, labiau sukauptos nuotaikos, tai po to ejo lietuvių liaudies šokiai ir rateliai, pavadinti apibendrintu pavadinimu „Supyniau pynimą“. Kitos dalys buvo pavadintos „Amžių vėjai“, „Šoks šeimyna šokių“, „Tėviškos pastogės“ ir „Subatvakaris“.

Na, ir išaušo liepos 10 diena, kuri atnešė šventės kulminaciją

— Dainų dieną. Sekmadienio popietę visi šventės dalyviai susirinko į Katedros aikštę. Iš čia su vėliavomis Gedimino prospektu patraukė Vingio parko link. Linksma eiseną, kuri skambėjo įvairiausiomis dainomis, sveikino pakraščiuose susirinkę žmonės.

Po Vingio vasaros estrados skliautais sutilpo apie 13 tūkstančių šventės dalyvių. Ant suolų sėdėjo per 10 tūkstančių žmonių, o kiek jų išsibarstė po aplinkines vejas — suskaičiuoti dar niekas nespėjo. Iš viso į Pasaulio lietuvių dainų šventės renginius buvo parduoti per 50 tūkstančių bilietų. Šiemet šventėje dalyvavo 27 tūkstančiai lietuvių iš 10 pasaulio šalių ir trijų žemynų.

Šventė buvo pradėta Lietuvos himnu. Po to ejo mišrių pajėgiųjų chorų dainuojamos dainos. Labai reikšminga ir gražu, jog pirmasis kūrinys buvo J. Dambrasko „Malda už Tėvynę“. Ji buvo atlikta, stovint visai publikai. Toliau aš gal nevarginsiu skaitytojų, aprašinėjant kiekvieną dainą atskirai ir ją įvertinant, kadangi tai nėra šio rašinio tikslas. Aš norėčiau tik pabrėžti pagrindinius momentus, kurie padarė didesnę įspūdį. Peržvelgus visą to vakaro programą buvo galima iš karto suprasti, jog parinktos yra vienos geriausių chorinių dainų, kurios sudaro aukso fondą, tačiau tai nebuvo vien senos, jau klasikinėmis tapusios dainos. Greta J. Naujalio, St. Šimkaus, J. Gaidelio ar V. Banaičio dainų gražiai įspynė A. Martinaičio, L. Vilkončiaus, Gintauto Abariaus ir kitų jaunųjų kompozitorių kūriniai. Dar viena naujovė, kuri labai pagyveno šią Dainų dieną, buvo ta, jog chorisai, padainavę jiems patinkamą dainą, plojimais galėjo „išsiprašyti“ tą pačią dainą dainuoti antrą kartą. Tai buvo pats geriausias dainų įvertinimas. Reikia pažymėti, jog chorų paruošimas buvo tikrai geras, nes balsų derėjimo ir bendro

dainavus dar dvi dainas, toliau šventę tęsė jaunimo chorai. Labai gražų atspalvį Dainų dienai davė programos viduryje įterpta pučiamųjų orkestrų atliekama muzika. Na, ir savaime suprantama, nuostabiai skambėjo paskutinės septynios dainos, kurios buvo dainuojamos jungtinio choro. Tai ir buvo visos šventės kulminacinis momentas, kada tūkstančiai dainininkų, tiksliau tariant tūkstančiai lietuvių iš įvairių pasaulio šalių, įsijungė į vieną bendrą lietuvišką dainą, kuri juos sujungė lyg į vieną bendrą šeimą, kurios Tėvynė — Lietuva.

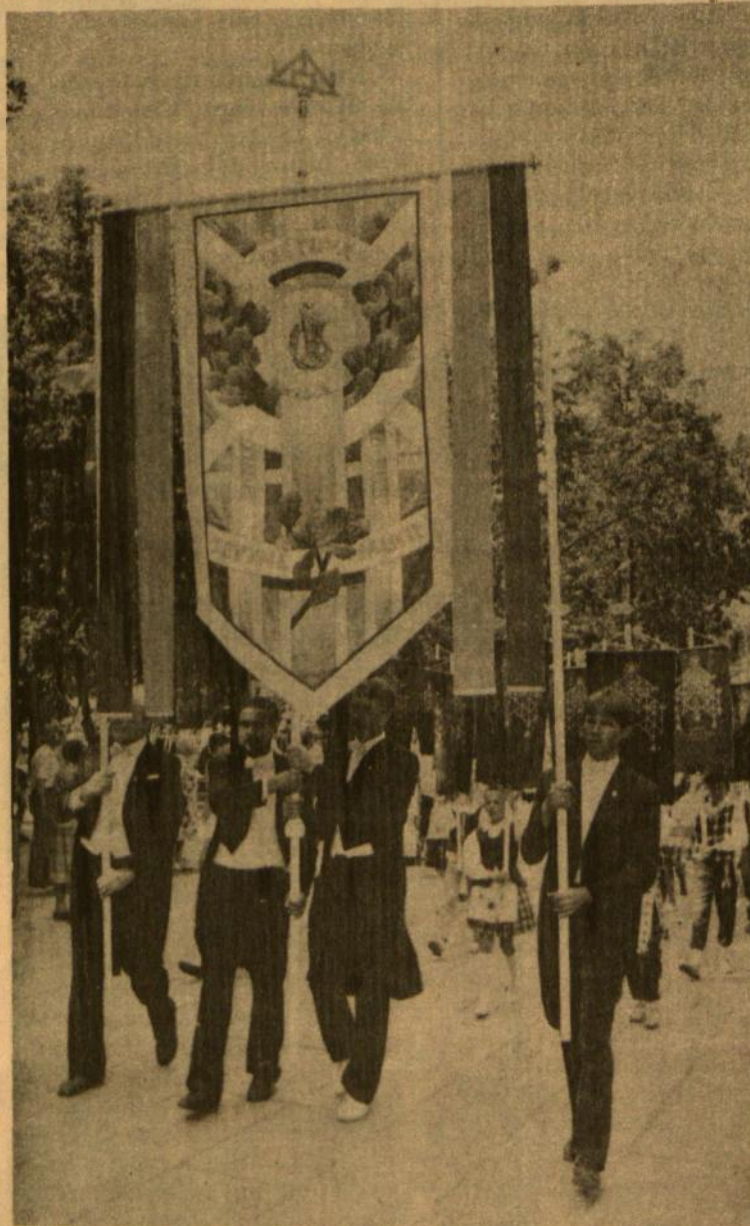
Vietoj pabaigos

Norėtusi pasidžiaugti mūsų išievojios meniniais kolektyvais, kurie nepabūgo sunkumų kelionėje, negailėjo laiko ir energijos repetuojant čia, Čikagoje, ir Lietuvoje. Taigi norėčiau dar kartą paminėti tuos kolektyvus ir jų vadovus, kurie nusipelnė daug gražių žodžių ir padėkos. Chorai: „Dainava“ — vadovas Darius Polikaitis, „Lietuvos vyčiai“ — vadovas Faustas Strolia. Tautinių šokių ansambliai: „Spindulys“ — vadovė Rasa Šoliūnaitė-Poskočimienė, „Vijūnas“ — vadovė Rita Keželiene, „Lėtinė“ — vadovė Rasa Šoliūnaitė-Pupienė, „Grandis“ — vadovė Irena Smiellauskienė, „Viltis“ — vadovė Virginija Jurcienė, „Lietuvos vyčiai“ — vadovai Frankas Zapolis, Lidija Ringienė.

Momentas iš šventės apeigų.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

Eisena Kaune, pradedant Dainų šventę.

Kęstučio Jurelės nuotrauka

Pasaulio lietuvių dainų šventei Kaune pastatyta skulptūra „Šventė“. Skulptorius — Vytautas Narutis, architektas — Eugenijus Milionas.

Kęstučio Jurelės nuotrauka

Tautiniai šokiai Dainų šventės metu.

Martyno Vidzbelio nuotrauka

Atminties spektaklis miške

Pokalbis su Lietuvos aktorium ir režisierium Kostu Smoriginu

ARAS VANICKAS

Liepos mėnesio pabaigoje Gudijos miestelyje Ivijoje, vyksta dramos ir šokio spektaklis, kurio sukūrimo ir pastatyme dalyvauja tarptautinė grupė menininkų. Projektas remiamas Amerikos fondacijų ir Atviros Lietuvos fondo. Pagrindinį vaidmenį atlieka Lietuvos Jaunimo teatro žvaigždė Kostas Smoriginas, kuris neseniai įstojo į Lietuvos režisierių eiles su spektakliu „Normanų pergalės“. Pasikalbėjimas vyko Vilniuje, aktoriams iš repeticijų grįžus savaitgalį į Lietuvą iš Gudijos.

— Jūs esate dabar pradėjęs vykdyti tarptautinį projektą. Ar galėtumėte truputį papasakoti, iš kur ta idėja projektui kilo, kas jį sugalvojo ir kaip ilgai kalbama apie jį?

— Tas projektas gimė prieš maždaug pusantų metų. Mano vaidmuo tame projekte užsimezgė prieš dvejus su puse metų, kai į Joyce teatrą New York'e atsilankė choreografė Tamara Rogoff ir matė mane Jaunimo teatro spektakliuose „Kvadratai“ ir „Dėdė Vania“. Po to, daugiau teko susipažinti, kai jinai atvyko į Lietuvą su Arūnu Čiuberkio prieš maždaug metus ir jau buvo pradėta konkrečiai svarstyti projektą. Projektas yra labai įdomus, nes Tamara yra ne tik dinamiška choreografė, bet be galo talentinga menininkė. Mane tas sužavėjo. Projektas yra atminties spektaklis. Tai žydų genocido, naikavimo memorialas. Memorialas jų tės nelaimės nakties, dienos, ir išvis tų žmonių, sunaikintų Antrojo pasaulinio karo metais.

— Ar galėtumėte apibūdinti, kas įvyko tame miestelyje Antrojo pasaulinio karo metu ir kodėl jis buvo parinktas tam projektui?

— Ivija yra mažytis miestelis Gudijoje, kuriame prieš karą gyveno 60%, jei ne daugiau, žydų tautybės žmonių. Prasidėjus karui, vokiečiai sunaikino, kiek pasakoją patys vietiniai žydai, apie 5,000 žydų, bet skirtingose vietose. O Ivijos miestelyje, tiesiog per kelias dienas, sunaikino du su puse tūkstančių žydų tautybės žmonių. Per vieną naktį praktiškai išžudė visą jų žiedą, tai yra ir kultūros veikėjus, advokatus ir pačius gabiausius žmones. Tamaros Rogoff prosenelis irgi tenai Ivijos miestelyje buvo nužudytas. Dabar ten yra pastatytas memorialas ir yra bendri kapai, kur guli tie du su puse tūkstančio.

— Kur vyks pats spektaklis?

Lietuvos teatro žvaigždė Kostas Smoriginas vaidina „Normanų pergalės“ šių metų birželio mėnesį. Spektaklį jis taip pat režisavo.

— Spektaklio ypatybė yra tokia, kad spektaklis prasidės prie memorialo. Žmonės laisvai eis paskui mane, o aš vaidinu Angelą-gidą. Aš juos vesiu pro mišką, ir kiekvienoje miško salelėje, po medžiais arba mažoj pievoj, arba lauke, vyks veiksmas, kuris bus prisiminimas, kaip gyveno žydų bendruomenė Ivijoje prieš karą. Tai bus vaidai iš normalaus gyvenimo. Vieni sėdės, lošdami kortom, kiti migdys vaiką, kiti lauks svečių, kai kurie repetuos spektaklį, ir viskas tas vėl pasibaigs prie memorialo.

Tai toks yra, sakyčiau, atminimo projektas tiems žmonėms, papasakotas natūraliomis sąlygomis, tikrame miške. Dirbam su Gudijos žmonėmis, kurie labai noriai padeda, organizuoja. Skamba tikra muzika su tikrais muzikantais miške, šoka žmonės tarp medžių ir vaidina. Ir žiūrovai taip pat keliaus šituo atminties taku, prisimindami šaknis žydų, remdamiesi šokio menu, dramos menu, religiniais momentais, žydų tautos folkloru. Man

teks kalbėti ir jidiškai, ir hebrajų kalba. Jeigu bus daug žiūrovų iš amerikiečių žydų bendruomenės, tai teks bandyti kalbėti ir angliskai, bet aš juos vesiu šiuo keliu.

Na, toks spektaklis, toks sumanymas. Tamara pasakoja, kad daugelis ir kartu supranta ir nesupranta, ir klausia kodėl, būtent taip, bet Tamara Rogoff dažnai kuria spektaklius ypatingomis sąlygomis. Tai yra menininkė, ieškanti naujų formų.

— Ar galite papasakoti apie sąlygas, kuriomis dirbate?

— Nenorėčiau pameluoti *Draugo* skaitytojams, tai pasakysiu, kaip yra. Mes Lietuvoje galime džiaugtis, kad kiekvieną dieną vis tiek žingsnis po žingsnio mes gyvenam po truputėlį geriau. Ne visi, deja, toli gražu, ir ne greitai visi galės paprasčiausiai pasidžiaugti, kad keičiasi mūsų Vilnius, parduotuvės, nes dar daug kas yra neįkandama. Aš manau, kad yra daug neteisybės, bet vis tiek einam į priekį. Gudija man primena Lietuvą prieš kokius

penkerius, šešerius metus. Labai apleista. Vienintelis dalykas, kuriuo aš pasidžiaugiau, tai statula atminti pirmą Gudijos krašto kūrėją, mokslininką, poetą. Pats Lydos miestas apdulkėjęs, su Lenino paminklais paliktais, deja. Tas važiavimas per sieną darosi vis kaskart komplikutesnis. Gyvenimo sąlygos sunkios. Tos minimalinės valiutos, kurios mes gauname dienai prasimaitinti penkis dolerius, pilnai užtenka. Sąlygos yra kentėtinios. Uodų daug, bet tikiuosi, kad jie nėra per daug radioaktyvūs.

Turbūt tai nėra, kas yra būdinga tokiom trupėm, ypač dirbant Amerikoje. Turbūt ten didesni reikalavimai patogumo, poilsio, geresnio transporto. Ne kas tokiam viešbuty, kur sunku miegoti, triukšmas, bjaurūs kvapai. Bet mes prie to pripratę praktiškai. Mes dar nespejom atprasti. Ir aš truputį su užuojauta ir meile tikiu, kad Gudijos žmonės, kurie dirba ir šienauja, kai važiuoji pro šalį, kaip ir pas mus, pagerės laikai, ir jie išlips iš tos baisios duobės. O ką darysi, kad jie mums taip dabar atrodo, kad staiga mes esame papuolę į kitą pasaulį. Kartais mes irgi greit išmokstam užmiršti, kad bananai pas mus prieš šešerius metus buvo neįtikėtina dovana vaikui, o dabar gali paslįsti kas antram žingsny ant banano žievės.

— Kada prasidės šis spektakliui?

— Tris su puse savaitių mes repetuojame. Spektaklis prasidės liepos 29-ą. Bus septyni spektakliai iš viso. Kiekviename spektaklyje galės dalyvauti apie šimtas žiūrovų.

— Ar Jūs pirmą kartą dirbate spektaklyje, kuriame šokis yra sujungtas su vaidyba?

— Taip. Tai yra ir choreografija, ir drama. Man teks ir šokti, ir dainuoti, ir kalbėti, ir vaidinti, ir tai turbūt vienas iš dalykų, kas mane patraukė, nes esu toks žmogus, kuris visą laiką ieškau. Jei yra galimybių, bandau ką nors naujo. Tai reikia daryti, nes žinote, tas stovėjimas vietoj ar labai didelis pasitenkinimas saviimi, jį, kaip liūnas, pradeda tave įtraukti į save ir tu praktiškai pradedi degraduoti kaip menininkas. Čia pasitaikė galimybė kažkaip kitaip kalbėti kaip menininkui, kitaip save surasti kaip aktorį, atrasti kitokias spalvas, galimybes. Pagaliau, mąstyse, žanras naujas. Kodėl praleisti tokią progą?

— Kokia yra Jūsų grupės sudėtis?

— Sudėtyje yra keturi dramos aktoriai iš Lietuvos. Du yra iš Jaunimo teatro, tai Rimvydas Karvelis, kuris yra pažįstamas išveivijos lietuvių žiūrovams iš gastrolių Amerikoje, ir aš pats. Yra Renata Vagnerytė iš rusų dramos teatro. Iš Kauno yra jaunas aktorius režisierius Arvydas Lebeliūnas. Dar turi atvykti vienas amerikietis aktorius iš New York'o.

Yra du estų choreografai, tiksliau modernaus šokio šokėjai, nes Tamara Rogoff dirba tokiu moderniu stiliumi. Jinai pasirenka netikėtas pozicijas, netikėtas vietas savo vaidinimams ir savo choreografinėms miniatiūroms. Taip pat yra viena mergaitė iš Kauno įžymaus Auros ansamblio ir dar puiki balerina Aušra Gineitytė iš Operos ir baletų teatro.

Gudai dalyviai yra muzikantai, vietiniai iš Lydos arba Ivijos miestų. Čia tokia visiškai tarptautinė kompanija, kurioje projekto vedėja Tamara Rogoff yra Amerikos žydė, egzektvyvinis gamintojas Arūnas Čiuberkis yra Amerikos lietuvis, Frank London yra kompozitorius iš New York'o. Na, ir visa kita grupė, kuri dirba

Danutė Žilaitytė

* * *

Tegul vakaras
būna už rytą
šviesesnis.
Tegul naktis
būna už vakarą
tylesnė.
Tegul mirtis —
už gyvenimą
didesnė.

* * *

Vienatvė mėgsta
sodus ir poetų širdis.
Vienatvė mėgsta
ir pasakas sekti
(gražesnes už gyvenimą)

* * *

Prisiminiau
savo vaikystę,
šviesiuosius džiaugsmus.
Ir suvirpėjo širdis.
Ir ašara slapčia nubraukiau.

* * *

Sutemoj klevo
lapas ant gitaros
nukrito.
Stygos suskambo,
lyg sudejavo.

* * *

Paliejo šviesa
mėnulis,
užmigdė sodą.
Mano širdis budi,
nerimsta.

Danutė Žilaitytė

* * *

Nuo upės plaukia vėsa
ir liūdesys
atplaukia.
Ir smelkiasi į širdį
ir užmigt neduoda.

* * *

Vėl prisimeni:
seną sodą,
rožių sūkurius,
paukščių lizdus.
Ten užmigdavau
viena arba
ant motinos rankų.
Dūzgė bitės.
Žydėjo migla.
Dangus švietė
sielų.

* * *

O baltosios vyšnios!
Paslėpkit mane
nuo žvilgsnių piktų!

tą projektą įgyvendinti, taip pat yra mišri, įskaitant ir Tamara Baradač, žydų bendruomenės pirmininkę, ir kitus bendruomenės narius, šiuo metu gyvenančius Lydoje, kurių artimieji žuvo Ivijos miestelyje.

— Ar grupė dariniai dirba?

— Aš stebiuosi ir netgi džiaugiuosi labai gražiu aspektu, kad visa šita grupė yra skirtingų tautybių žmonės ir kad tarp jų yra pagarba žmogui bet kokios tautybės, bet kokios religijos. Tas mane gerai nuteikia. Taip pat

stebina, su kokia meile žydai tai daro, su koku atsakomingu, kaip jie pasirodę tam ir kaip jie nori prisiminti savo šaknis.

Galbūt reikėtų pasimokyti, kad ne tik reikėtų raudoti prie mūsų žuvusių idvyrų kapų, bet galbūt tikrai derėtų pagalvoti surengti tokius memorialus arba kokia kita forma surasti kaip paminėti tuos žmones ir juos prisiminti. Nežinau, kaip žvelgs žiūrovas, nes gal tai gan nauja forma — toks menas ir memorialas. Bet tai bus spektaklis,

supraskite, tai nebus kokia nors ašarų pakalnė ir paraudojimas prie kapų. Reikia pripažinti, kad Tamara yra labai drąsi, kad tokią temą bando išspręsti tokiu aspektu, kuris priimtinas visiems.

— Ar susipažinote artimiau su žydų kultūros ir tikybės aspektais, bevaidindamas šią rolę?

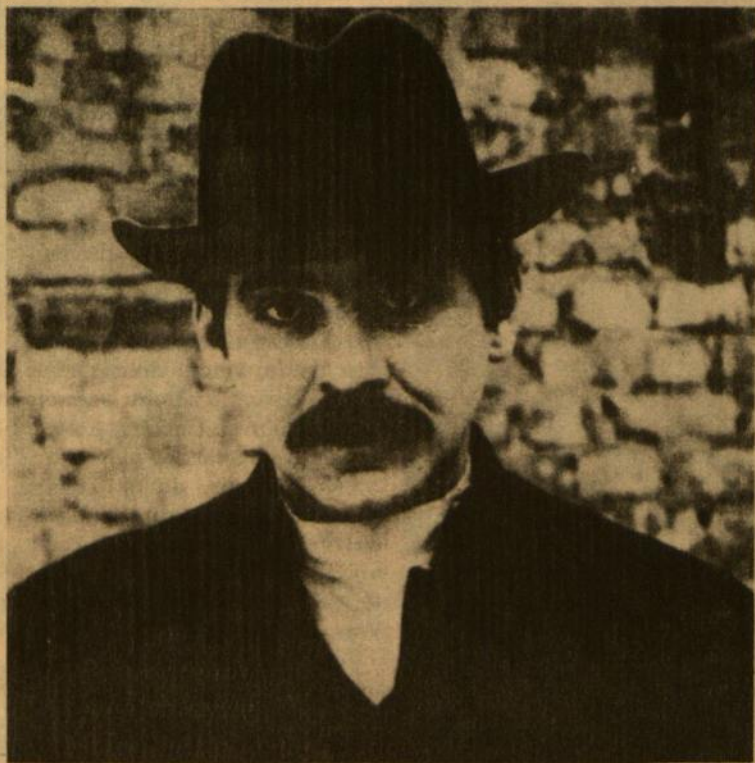
— Daug susipažinau. Žinote, labai įdomu, nors mano susipažinimas yra gan populistinis. Bet pati religija yra gan paslaptinga ir ne taip labai lengvai prieinama. Neseniai teko atlikti Franz Kafka „Proceso“ spektaklyje Josefo K. vaidmenį. Ten stengiausi suprasti žydų humorą, tradicijas, o dabar būsiu angelu. Įdomu, nes vėl yra naujas šaltinis žinojimo. Kodėl nepasimokyti iš kitų?

— Kokia yra saviąauta vaidinant tokioje vietoje, kurioje įvyko toks žiaurumas?

— Aš turbūt galvoju platesne prasme. Jeigu aš būčiau žydų tautybės, aš turbūt jausčiau dar gilesnius jausmus, kaip kiekvienas žydas, grįždamas į savo senelių ir prosenelių vietas. Bet aš galvoju, kiek daug yra tų miškelio, kiek daug tų pievų ir miškų Lietuvoje, kur guli mūsų lietuviai, išėję kovoti ir paguldę galvas, ir kiek daug dar kapų nežinomų. Šį kartą labai bendražmogiškas jausmas mane šildo, ne tik menine, bet universalesne prasme, prisimenant savus žmones, kurie taip pat nukentėjo ir atsigulę į tą pačią žemę, kurioje jie guli visi: ir lietuviai, ir rusai, ir žydai, ir lenkai. Man tai yra žmogiškai suprantama.

Kostas Smoriginas Čechovo „Dėdė Vania“ spektaklyje, kurį Lietuvos Jaunimo teatras statė ir Čikagoje Tarptautinio teatro festivalio programoje 1989 metais.

Kostas Smoriginas atlieka Josef K. vaidmenį „Procese“ (pagal Franz Kafka), kuris šį pavasarį buvo rodomas Lietuvos televizijos.

Realybės integravimas — Rimo Čiurlionio tapyba

JOHN FORWALTER

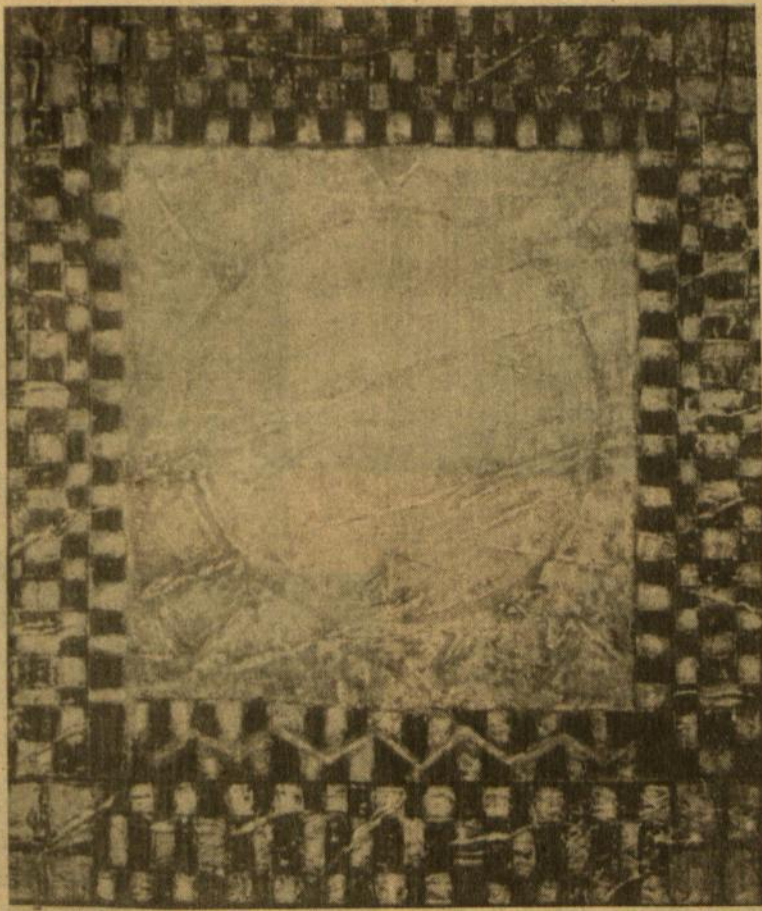
Rimo Čiurlionio tapybos darbų paroda, šiuo metu vykstanti Lietuvių dailės muziejuje, Lemont'e, rodo meną kaip realybės integravimą. Integravimas vyksta stadijom, etapais. Pirmiausia realybė vaizduojama sluoksniais, paskiau prisideda gylio dimensija ir galiausiai ji rodama erdvės tinkluose su objektais toje erdvėje. Visi trys etapai naudojami simboliais, istoriniais ir dabartiniais.

Lietuvių dailės muziejaus galerijos darbuotojos Laimos Trinkūnienės nuomone, Čiurlionio darbai integruoja dvi kultūras. Viena yra senovinės Lietuvos kultūra, vaizduojama jos religiniais simboliais ir raštu, o kita yra šiuolaikinė — Amerikos. Lietuvių tradicinis raštas apčiuopiamas diptike „Oras, žemė, vanduo“ (1993) arba darbe „Figūra su žuvim“ (1994). Keletas mažesnių darbų toliau vysto etnines temas.

Tačiau, gilinant toliau į analizę, žiūrėjime į suskaldytus realybės lygius darbuose „Profilis“, „Siena“, ir „Figūra“ (visi 1993). Subtilus triptikas „Ženkliai“ (1992) mato, kas religiška, kaip integravimo bandymą. Religiniai simboliai sujungia plokščius realybės sluoksnius ar lakštus arba pro juos prasispindi kaip pagrindinė tiesa. Ypač įdomi pavyzdį tokios rūšies sintezės matome sluoksniuotame darbe „Linija“ (1991). Per pjūvius ir žaizdas ankstyvesniuose, lyg tekstilės formos, sluoksniuose esame privedami prie plokščios realybės. Tos realybės sluoksniai mums atveriami. Po plokščių realybės sluoksnių toliau studijuojame raštą ir formą kaip realybės integravimo metodą. Rimas Čiurlionis priveda šiuos trijų matavimų apmąstymus prie tapto paviršiaus darbuose „Angelas“ ir „Du angelai“ (1993) ir darbe „Pokalbis“ (1994).

Dailininkas toliau tęsia savo trijų matavimų realybės integravimą, jungdamas erdvę ir formos fragmentus. Žinoma, trijų matavimų realybė yra perteikta tiksliai dviejų matavimų drobėje, tačiau mūsų minties akis apčiuopia erdvės jausmą.

Spalvos lopinėliai — raudoni, giliai mėlyni, melsvai juodi sukuria formų ir erdvės tinklą, kuris yra tikras mūsų fizinės ir protinės realybės integravimas. Sukuriamos pagrindo ir formos konstrukcijos yra persmelktos erdvės ir realybės visumos. Ši paskutinė integracinio vystymo

Rimas Čiurlionis

Ratas, 1991
Kartonas, aliejus, 29 x 25"

etapa matome darbuose „Ratas“ ir „Veidas“ (abu 1993-1994).

Realybės integravimas yra projektuotas kaip interpretacija Rimo Čiurlionio tapybos dar-

buose. Šių darbų paroda vyksta Lietuvių dailės muziejuje, Lemont'e, iki rugšėjo 4-dienos. Dailininkas šiuo metu gyvena Čikagos apylinkėje.

Šios vasaros studijiniai renginiai Amerikoje LFB studijų savaitė Dainavoje

Karšta vasara surinko daug įvykių, šįkart Lietuvoje besitelkusių. Ten ir Jaunimo kongresas, ir Dainų šventė, ir didelis ateitininkų susispietimas, ir „I laisvę“ fondo kultūrinė konferencija, Aleksote, prie Kauno, ir Šviesos Santaros suvažiavimas, čia neišvardinant tų, kurie su užsienio lietuviais niekuo nesiriša. Visiškai suprantama, kad mūsų gyvenimo tėkmė suka nepriklausomos valstybės link. Lietuva turėtų koordinuoti visos tautos gyvenimą, tad ir už jos ribų esančios dalies, ar prievarta ištumtos, ar gyvybės gelbstint svetur pasitraukusios. Praėjus audrai, turi būti viskas surinkta, kas po

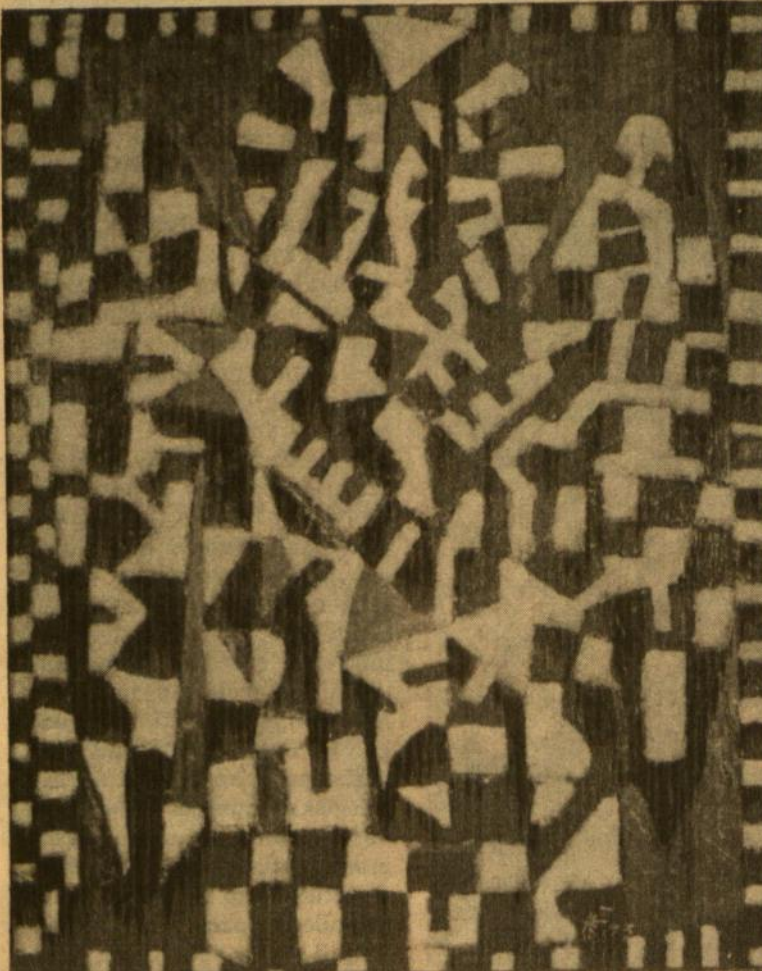
audros išliko. Taip elgiasi kiekvienas geras šeiminkas.

Lietuvių Fronto Bičiuliai (LFB), pasikalbėję ir pasitarę Lietuvoje, rugpjūčio 21-28 dienomis rinksis „Dainavoje“, Manchester, Michigan, studijų ir poilsio savaitę. Studijos turėtų viršyti poilsį, Pranešimams į stovyklą iš Lietuvos atvyksta Aldona Žemaitytė, Naujojo dieno-vidžio redaktorė, ir Petras Plumpas, ateitininkų veikėjas. Dalyvaus Valdas Saunoris iš Kanados, universiteto profesorius, pastaraisiais metais kelis kartus buvęs Lietuvos šalyse konsultacijai. Marija Remienė, Lietuvių fondo tarybos pirmininkė, praneš apie LF būklę, kryptį, jo politiką ir gal atidengs kiek paslapčių. Visuomeniniame darbe patyrusi Liūda Rugienienė išdėstys savo pažiūras į mūsų tikrovines pareigas Lietuvai ir sau, neužsibrėžiant tokių darbų, kurių neįmanoma atlikti. O kas gi vyksta ir vyko Lietuvoje? Apie politinius žingsnius kalbės Juozas Kojelis, o visais gyvenimo požiūriais nuomos reikš Kazys Ambrozaitis, Juozas Ardys, Viktoras Naudžius, Vacys Rociūnas, Juozas Baužys ir visi tie, kurie turi ir žinių, ir nuomonių.

Kas yra šiandieninė Lietuva? Ar mes, nemalonių įvairiausių priežasčių svetur ištumti, mokame atpažinti ir suprasti jos šiandieninį veidą? Šiomis temomis LFB savaitės metu Dainavoje vystysis svarstymai, pokalbiai, gal net ginčeliai.

Bus literatūrai skirtų valandų. Bus muzikos ir poezijos vakaras, dalyvaujant poetei, ypač Lietuvoje vertinamai, Julijai Švabaitėi ir soliste Rasai Krokytei-Veselienei.

Norintieji dalyvauti iš anksto gali registruotis pas Viktorą Naudžį, 5733 North Sheridan Road, Chicago, IL 60660, tel. 312-275-4222.

Rimas Čiurlionis

Angelas, 1993
Drobė, aliejus, 30 x 24"

Nuomonės ir pastabos

„Kovų ir kančių istorijos“ skaudulys

Priekaištaujama, kad neįrodžiau, jog „Lietuvos kovų ir kančių istorija: 1. Lietuvos gyventojų trėmimai 1941, 1945-1952 m. dokumentų rinkinyje“ paskelbti dokumentai nėra autentiški, ir net susilaukiau asmeniško užmetimo ir pasityčiojimų iš mano keliasdešimties metų pastangų dėl Lietuvos istorijos puslapių apvalymo nuo svetimųjų į ją įvestų melų (ir dėl vadinamo Kriavo akto). Su ta knyga susipažinau, PLB CV nario dr. Antano Razmos pakvietus. Niekad neteigiau, kad tie dokumentai yra neautentiški, o vien tik, kad niekas nepatikrino jų autentiškumo. Tik tvirtinu, kad to rinkinio paskutinis „dokumentas“ — Nr. 165 — yra fabrikinas. Tą knygą skaitant ir nagrinėjant, man visų pirma kilo klausimas ne dėl to, kokie dokumentai čia skelbiami, bet kodėl jie yra skelbiami.

Tai nėra veikalas, numatytas PLB 1993.III.11 d. parengtame „Lietuvos kančių istorija. Apimties metmenys“ (kurie nebuvo viešai spaudoje paskelbti) šešiolikos tomų turinio aprašymo saraše. Tas veikalas nebuvo skirtas Lietuvos kovų ir kančių istorijai paliudyti.

„Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos (pirmojo šaukimo) Pirmoji sesija, 1990 m. birželio 15, 19-21, 26, 28 d., Neeilinis, 84-92 posėdžiai, stenogramos 10 knyga“ (Valstybinis leidybos centras, Vilnius, 1991), Neeilinio posėdžio, 1990.VI.15 d. stenogramoje (28-29 p.) užrašyta: ... „PIRMININKAS. Dabar kalbės Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos deputatas Stasys Kašauskas. [...] Naujosios Vilnios stotyje žvanga gyvuliniai vagonai, vyrai jėga atplėšiami nuo žmonių ir vaikų, alpsta ir miršta nuo troškulio kūdikiai ir seneliai, palikdami nežinomi kančiai gyvuosius... Ir lekia raudos vagonai į Rytus, į amžino įšalo žemę iš visos Lietuvos, gabena žmones kaip gyvulius, o

Jonas Dainauskas

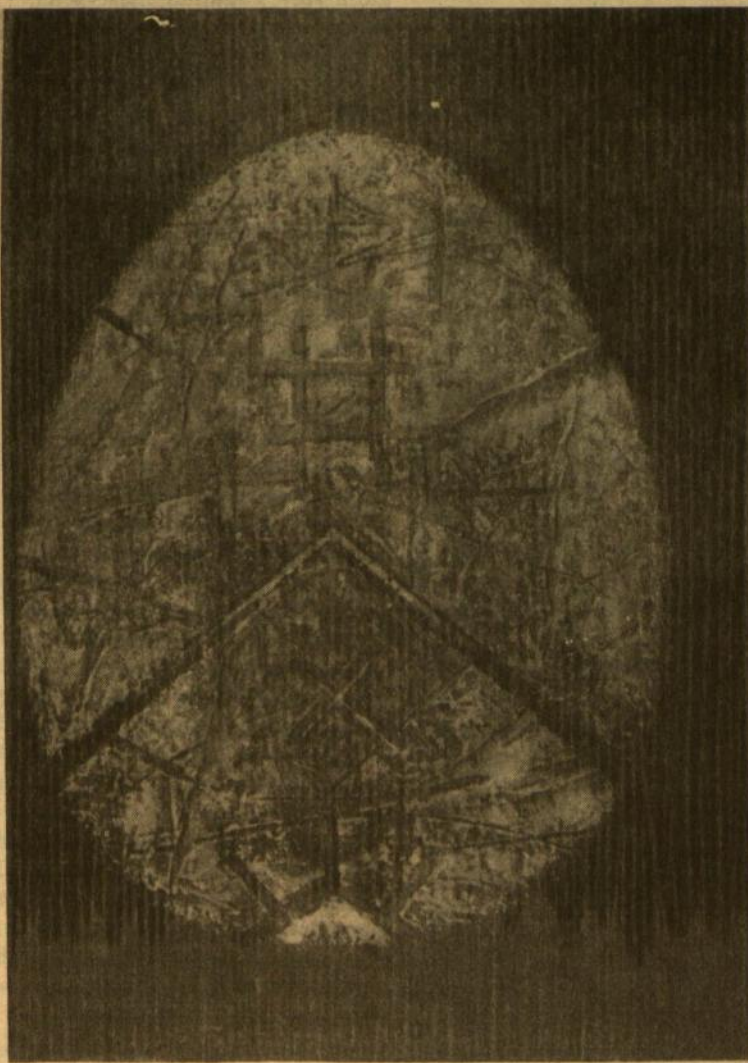
Jono Kuprio nuotrauka

Molotovas praneša pasauliui, jog tūkstančiai Lietuvos gyventojų pareiškė norą persikelti į tolimus ir turtingus Tarybų Sąjungos rajonus... Birželio tremties instrukcija, matematiškai tiksli ir logiška, buvo surašyta Baltijos tautos 1939 metais... Žinoma, kad buvo numatyta deportuoti apie 80% lietuvių... A. Guzevičiaus įsakyme Nr. 0057 liepiama likviduoti 63 kategorijų Lietuvos gyventojus, įskaitant filatelistus bei esperantininkus... O štai pirmųjų 12 okupacijos mėnesių genocido aukos. Jau suimta apie 15 tūkstančių žmonių, 9,5 tūkstančio nukankinta gulage. Tarp jų 6,5 tūkstančio nepriklausomos Lietuvos karių. 1941 metų birželio 14-22 dienomis ištremta 34, 260 Lietuvos piliečių. Ir tik 8 iš 100 liko gyvi. Netgi karui pradedus, tebebuvo žudomi žmonės, o birželio 24-25 naktį buvo Rainiai... besitraukiantys Raudonosios armijos daliniai 88 Lietuvos valsčiuose nužudė 1,430 žmonių. Karas. Emigracija. Pokario tremties. Partizaninė kova, trukusi dešimtmetį. Niekas vieno žmogaus tikslumu šiandieną nesuškaičius mūsų netekties. Kalbėjime apytikriai, nors tai ir baisu. Dviejų maniakų sandėris 1939 metais išplėšė iš mūsų krašto apie 1 milijoną 300 tūkstančių žmonių, ne tik lietuvių, bet ir

Ateitininkų studijų dienos

Tradicinės ateitininkų studijų dienos „Dainavoje“, Manchester, Michigan, Darbo dienos savaitgalio metu šiais metais vyks nuo

rugsėjo 2 iki 5 dienos. Šios studijų dienos bus tarsi Lietuvoje įvykusio Ateitininkų kongreso užbaigimas. Numatomas platus

Rimas Čiurlionis

Kiaušinis, 1990
Drobė, aliejus, 52 x 64 cm

žydų, lenkų, rusų, kitų tautybių... Prarastas kas trečias žmogus. Klaike prabanga, kurios vardas — genocidas. Bet jis šiaip taip apskaičiuojamas...". Tai skaičiai žiaurios tikrovės, kada gyvulių vagonų ešelonoje šimtus tūkstančių išgabeno į pražūtį.

Maskviškiams okupantams (tai buvo ir carinės Rusijos bruozas) rūpi „žmogiško veido“ išlaikymas pasaulio akyse ir, sakysime, pačių lietuvių naujose generacijose. Neabejotina, kad Lietuvos aidas 1994.VI.2 numeryje paskelbtas Maskvos KGB gen. J. Fokino 1990.XII.20(26) d. raštas Lietuvos KGB gen. A. Marcinkui apie parengimą ir išleidimą alternatyvinio dokumentų rinkinio apie „nacionalinio pogrindžio dalyvius“, buvo vykdytas. Tikriausiai iš čia ir atsirado tas, dar 1993 metais Vilniuje jau parengtas ir 1994 metais paskelbtas, nelemtas, „dokumentų rinkinys“.

1. Tame „dokumentų“ rinkinyje, su buhalteriniu vieno žmogaus tikslumu, rašoma, kad 1941.VI.15-17 dienomis buvo išskeldinti tik 12,562 žmonės (7,439 šeimos) o ne 34,260 žmonės! Gi 1945-1952 metais tik 108,362 žmonės, t.y.: „...iš viso 1941-1952 metais už respublikos ribų buvo išskeldinti specialiajai tremčiai į tolimus SSSR rajonus 120,924 žmonės (32,362 šeimos).“ Tai pirmas to „dokumentų rinkinio“ melas.

2. Sovietų valdžios organai su iškeliamaisiais elgėsi nepaprastai humaniškai, paskirdami būrius gydytojų bei medicinios seserų lydeti tremiamųjų ešelonus, kad nuolat teiktų medicinos pagalbą, užtikrinant tremiamiems po 100 rublių išlaikymui, šiltą maistą, o vaikams pienui po 5,5 rb. į dieną. Tai antras, grubus, to „rinkinio“ melas.

3. Daugumas tų „dokumentų“ liudija, kad buvo išskeldinami tie, kurie esą tada „žiauriai kovojo prieš ramius Lietuvos žmones“, „banditų bei jų pagalbininkų“ šeimos. Tai trečias to „rinkinio“ melas.

4. Esą Lietuvos žmonės džiaugėsi, kad tie trėmimai buvo vykdomi ir net reikalavo daugiau išvežti. Tai ketvirtas to „rinkinio“ melas.

5. Daug to rinkinio „dokumentų“ rašo apie esą rūpestingą tvarkymą ištremtųjų paliktos, konfis-

kuoto turto. Tai penktas „rinkinio“ melas.

6. Esą tikrinant specialiai „komisijai“ buvo nustatyta, kad tik 10% nubaustųjų (nors tokios „kategorijos“ nėra to rinkinio „dokumentuose“) buvo nubausti neteisingai. Tai buvo tolimesnis to „rinkinio“ melas. Nagrinėjant paskirus „dokumentus“, būtų galima prailginti tų melų eilę.

Čia jokia nauja to „dokumentų rinkinio“ laida, su bet kokiais paaiškinimais, papildymais nieko nepadės. Tai būtų tik to paties „rinkinio“ kita versija. Dėl trėmimo fakto tie „dokumentai“ nėra jokia reveliacija, o „užprogramuotus melus“ ir naujoji versija irgi remtų, gi pats „rinkinys“ jau „išėjęs į pasaulį“.

Kaip „antinuodas“ čia gal kiek padėtų kuo gausnesis tremtinių atsiminimų skelbimas ir jų paskleidimas. Iki šiol, knygų pavidalu, paskelbta kokie keturiasdešimties žmonių rašiniai. Tai nepaprastai mažai, bet ir apie tuos, paskelbtus, atsiminimus, platesnė lietuvių visuomenė veik nieko nežino. Tik Amžino įšalo žemė čia Čikagoje buvo pristatyta, bet pažadas ją išleisti anglų kalba taip ir liko pažadu.

„Laisvės kovų archyvas“ ta dideles svarbos darbą, kiek pajėgdamas, vykdo. Tačiau ir toje „plotmėje“ kartais pasigirdi švilpiančios „promaskviškos“ vėjos: esą tremtinių atsiminimai negali objektyviai pavaizduoti jų išgyventus vaizdus, nes tie atsiminimai yra subjektyvūs! Toksai teigimas vertia tokius „išminčius“ paklausti: tai gal tik kagebistų pasakojimai apie tremtinių išgyvenimus būtų „objektyvūs“? Nusmerktųjų, kalintų, tremtų atsiminimai ypač bus reikalingi rusų komunistų „Nuernbergo“ bylai, kaip liudininkų parodymai.

Prieš kurį laiką, PLB vadovybės pranešimu, tolimesnis to „dokumentų rinkinio“ platinimas buvo sustabdytas, tačiau atrodo, jog tas pareiškimas Lietuvai negalioja, nes kelių žmonių pranešimu ta knyga Vilniuje knygynuose ir toliau parduodama. Tik toks skirtumas: čia už ją reikėjo mokėti 17 dolerių, o Vilniuje ji parduodama už 4 litus arba 1 dolerį.

Jonas Dainauskas
Chicago, Illinois

Kongreso prisiminimas, o taip pat Kongreso sprendimų priimtymas ir svarstymas. Kartu vyks ir turininga akademinė bei kultūrinė programa. Visi kviečiami dalyvauti. Kaip visada, laukiami gausaus studentų būrio, kuriems bus progos tarpusavyje pa-

bendrauti ir pasvarstyti rūpimus klausimus.

Norintieji šiose studijų dienose dalyvauti prašomi registruotis pas Lidiją Ringienę, 50 Carriage Trail, Palos Heights, Illinois 60463, tel. (708)361-2557.

Santaros-Šviesos suvažiavimas

Keturiasdešimt pirmojo Santaros-Šviesos suvažiavimo antrojoje dalyje (pirmoji šio suvažiavimo dalis įvyko Lietuvoje birželio mėnesį) rugsėjo 8-11 dienomis Lemont, Illinois, paskaitas skaitys Valdas Adamkus — „Lietuvos ateities vizija“, Leonidas Donskis — „Dvi Lietuvos kultūros: intelektualų ir inteligentų kolizijos ir ateities dialogo galimybės“, Rimvydas Glinas — „Pirmų aukštų revoliucija“, Ilona Gražytė-Maziliauskienė — „Žmonės be šešėlių — Jolitos Skablauskaitės kūryba“, Loreta Mačianskaitė — „Eimunto Nekrošiaus 'Mažosios tragedijos'“, Algis Mickūnas — „Filoso-

finis susitikimas su Sfinksu“, Kęstutis Navakas — „Vilniaus disidentizmas ir Kauno dekadentizmas“, Aleksandras Štromas — „Rusija ir Baltijos valstybės: istorija ir perspektyvos“ ir kt. Bus simpoziumai: „Vakarų ir Lietuvos filosofijų santykių problemos“, „Atviras ar uždaras centras Lietuvos politikoje“ bei literatūros vakaras.

Dėl registracijos suvažiavime dalyvauti ir papildomų informacijų prašoma kreiptis pas Mariją Paškevičienę, 306 55th Place, Downers Grove, Illinois 60516, tel. (708)852-3887.

Jūragio Burksaičio grafikos paroda

Ateinantią penktadienį, rugpjūčio 5 dieną, 7:30 v.v. Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje Čikagoje, bus atidaryta dailininko iš Lietuvos Jūragio Burksaičio grafikos darbų paroda. Jūragis Burksaitis šiuo metu dėsto estampo meną Galerijoje 37, Čikagos - Vilniaus miestų draugystės komiteto kvietimu.

Dailininkas gimė 1959 metais Marijampolėje, baigė Čiurlionio

meno mokyklą ir Lietuvos dailės institutą, Vilniuje, grafikos specialybę. Lietuvoje jis yra Čiurlionio meno mokyklos mokytojas. Parodose dalyvauja nuo 1986 metų.

„DRAUGO“ KULTŪRINIO PRIEDO PERTRAUKA

Baigiantis liepai, prasideda kasmetinė Draugo kultūrinio priedo vasaros pertrauka. Pirmas poatostoginis priedo numeris išeis po Darbo dienos, rugsėjo 10 dieną.